



Rekommendationer för tillgängliga lyssnafunktioner

Version 1

Innehållsförteckning

Introduktion	3
<i>Kognition.....</i>	<i>4</i>
Rekommendationer för tillgängliga lyssnafunktioner.....	5
1. <i>Gör det enkelt att hitta lyssnafunktionen.....</i>	<i>5</i>
2. <i>Välj en hjälpsam design</i>	<i>5</i>
3. <i>Gör lyssnafunktionen enkel att styra</i>	<i>6</i>
4. <i>Använd bra röster</i>	<i>6</i>
5. <i>Håll lagom hastighet.....</i>	<i>7</i>
6. <i>Markera uppläst text</i>	<i>7</i>
7. <i>Erbjud läsaren en läslinjal</i>	<i>7</i>
8. <i>Låt läsaren kunna välja språk</i>	<i>8</i>
9. <i>Gör det möjligt att spara texter som ljud</i>	<i>8</i>
10. <i>Låt läsaren få spara personliga inställningar</i>	<i>8</i>
Om föreningen Begripsam	9

Introduktion

Grattis!

I din hand/på din skärm har du **rekommendationer** för hur du kan göra lyssnafunktioner tillgängliga för så många användare som möjligt.

Rekommendationerna har tagits fram i **projektet DigiKog**, i ett samarbete mellan Begripsam, Försäkringskassan och Skatteverket.

DigiKog – kognitivt tillgängliga digitala produkter och tjänster, är ett Arvsfondsfinansierat projekt som utvecklar metoder för att implementera ISO-standarden ISO 21801-1: 2021 Kognitiv tillgänglighet – Del 1: Allmän vägledning. Arbetet utgår bland annat från Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, universell utformning och etablerade principer för tillgänglighet.

Vi har jobbat i ett **samskapande** mellan tillgänglighetsexperter, forskare, personer med levda erfarenheter av kognitiva funktionsnedsättning, UX-designers och blankettutformare.

Den samskapande processen bygger på omfattande tester av digital kognitiv tillgänglighet.

Rekommendationerna har slutligen diskuterats och beslutats av medlemmarna i föreningen Begripsam.

Rekommendationerna bygger på **två standarder**:

1. ISO 21801-1: 2021 Kognitiv tillgänglighet – Del 1: Allmän vägledning¹.
2. Web Content Accessibility Guidelines².

¹ <https://www.iso.org/standard/71711.html>

² <https://www.w3.org/TR/WCAG21/>

Kognition

Kognition är mentala processer som handlar om att

- ta emot information
- bearbeta information
- bestämma sig för vad man ska göra med informationen.

Processerna påverkas av individuella faktorer som perception, minne, koncentration/uppmärksamhet, intellektuell förmåga samt tidigare kunskap och erfarenhet.

Den kognitiva förmågan påverkas även av motivation och emotion samt faktorer i den omgivande sociala och fysiska miljön.

Brister i kognitiva förmågor finns inom många olika diagnoser. Till exempel intellektuell funktionsnedsättning, autism, demens, psykisk störning eller psykisk sjukdom.

Sammanfattningsvis kan svårigheterna benämnas kognitiva funktionsnedsättningar. Dessa funktionsnedsättningar är inte statiska utan kan minskas i olika grad med hjälp av kognitivt stöd.

Kognitivt stöd utgår från individens behov och ska ges på de områden där en person har svårigheter. Kognitivt stöd kan också utformas generellt i en miljö för att underlätta för flera med likartade behov³.

³ Föreningen kognitivt stöd, <https://fks.org.se/kognitionstips/>

Rekommendationer för tillgängliga lyssnafunktioner

1. Gör det enkelt att hitta lyssnafunktionen

Varför:

Många läsare har dåliga strategier för att leta efter viktiga funktioner. Och läsare som har behov av lyssnafunktioner har med stor sannolikhet svårt också att läsa och förstå strukturer på webbplatser.

Det kan stjåla energi enbart att försöka hitta lyssnafunktionen. Och när läsarens energi är förbrukad är risken stor att hen ger upp, redan innan hen har börjat använda webbplatsen.

Hur:

- Välj en standardiserad plats.
(En fast plats uppe till höger, alternativt i anslutning till texten, ovanför texten)
- Välj en standardiserad symbol (ej marknadsföring för viss tjänst).

2. Välj en hjälpsam design

Varför:

När läsaren väl har hittat lyssnafunktionen krävs det att den är begriplig och användbar.

Hur:

- Välj ett standardiserat utseende.
- Skapa en intuitiv design – läsaren ska direkt förstå vad som gör vad.
- Gör det enkelt för läsaren att hitta Inställningar.

3. Gör lyssnafunktionen enkel att styra

Varför:

Det är viktigt att läsaren har kontroll över sitt hjälpmedel. En lyssnafunktion som läser upp lite vad som helst är inte till nytta.

Hur:

- Ge läsaren möjlighet att styra exakt vad som läses upp.
- Erbjud läsaren olika sätt att styra vad som läses upp, exempelvis röststyrning.
- Gör det enkelt att snabbt kunna stoppa uppspelningen.
- Gör det enkelt att pausa.
- Låt läsaren ha kvar sin tidigare markering när hen pausar, så hen slipper markera om.
- Låt läsaren kunna navigera med tangenter.
- Se till att kontrollpanelen följer med när läsaren navigerar på sidan.
- Låt läsaren kunna flytta och placera kontrollpanelen på valfri plats.
- Visa med en tydlig markör var i läsningen läsaren är.

4. Använd bra röster

Varför:

Att läsa med öronen och höra någon annan läsa informationen är en mer personlig upplevelse än att läsa med ögonen. Uppläsningen påverkar hur läsaren tar till sig informationen.

Hur:

- Låt läsaren få välja röst.
- Gör det enkelt för läsaren att byta röst, beroende på vad hen vill få uppläst.

5. Håll lagom hastighet

Varför:

Alla människor har sin personliga preferens om vilken hastighet som passar dem bäst. Många vill också kunna ändra hastigheten, beroende på vad de läser. En svår informationstext kanske behöver läsas lite långsammare, en enklare skönlitteratortext kanske kan läsas lite snabbare. Eller tvärtom.

Hur:

- Ge läsaren möjlighet att själv bestämma hastigheten på uppläsningen.
- Gör det enkelt att variera läshastigheten.

6. Markera uppläst text

Varför:

För många människor är det enklare att förstå en text om hen både hör texten och samtidigt ser den markerad.

Hur:

- Erbjud möjligheten att följa uppläsningen med ögonen, ord för ord.
- Se till så att markeringen följer med även när texten skrollar nedåt på skärmen.
- Erbjud möjligheten att välja bakgrundsfärg, textfärg och storlek på texten som läses upp.

7. Erbjud läsaren en läslinjal

Varför:

Många läsare är hjälpta av att kunna fokusera på en rad i taget när de läser. Med hjälp av en "linjal" känns texten enklare, läsaren kan koppla bort helheten och bara se den del hen läser just nu.

Hur:

- Erbjud en läslinjal som hjälper läsaren att fokusera.

- Erbjud möjlighet för läsaren att följa med i texten samtidigt som hen lyssnar.
- Se till att markören flyttar med även om texten är lång.

8. Låt läsaren kunna välja språk

Varför:

När läsaren kommer till en sida där texten är på ett annat språk är det viktigt att kunna ändra till det språket i lyssnafunktionen. Annars läses texten upp med fel uttal och intonation.

Hur:

- Gör det enkelt att välja språk.
- Låt lyssnafunktionen byta språk om språket på sidan byts.

9. Gör det möjligt att spara texter som ljud

Varför:

Många läsare vill kunna spara texter som ljudfiler, för att kunna lyssna vid ett annat tillfälle eller för att kunna läsa om informationen flera gånger. De kanske också hellre vill läsa texten i sitt eget uppläsande hjälpmedel.

Hur:

- Låt användaren enkelt kunna markera en text och sedan spara texten som ljudfil.

10. Låt läsaren få spara personliga inställningar

Varför:

Det sparar mycket tid och energi om läsarens inställningar kan sparas i lyssnafunktionen.

Hur:

- Gör det möjligt att spara personliga inställningar.

Om föreningen Begripsam

Föreningen Begripsam bildades 2016 efter att ett treårigt projekt finansierat av Arvsfonden avslutades. Projektet Begripsam tog ett helhetsgrepp på begreppet kognitiv tillgänglighet, främst kognitiv tillgänglighet till digitala tjänster. I projektet deltog personer med kognitiva funktionsnedsättningar, dyslexi, ADHD, autismspektrumtillstånd, språkstörning och lindrig utvecklingsstörning.

Det är deltagarna från detta projekt som nu är medlemmar i föreningen Begripsam. Medlemmarna har med tiden utvecklat en kompetens i att bidra till ökad tillgänglighet och utför nu på uppdrag olika tester och analyser samt medverkar i design- och utvecklingsprocesser. Arbetet sker i samverkan med experter på design och tillgänglighet samt i nära dialog med olika uppdragsgivare. Samtidigt som föreningen bildades startade också konsultbolaget Begripsam AB, som administrerar aktiviteterna.

Föreningen har med egna medel och med stöd från Post- och telestyrelsen samt SKA-rådet arbetat med en ny standard för kognitiv tillgänglighet, ISO 21801-1:2021 – Kognitiv tillgänglighet – Del 1: Allmän vägledning.

Under mars 2019 till och mars 2022 drev föreningen projektet DigiKog och medverkade under samma period intensivt i forskningsprojektet CoDeAc, som ska ta fram processer för att utveckla tillgängliga och användbara e-hälsotjänster.